
11.10.08

DEFILHARMONIE & EDO DE WAART

—
CONCERTZAAL - 20.00

19.15 Inleiding door Tom Janssens

CONCERTGEBOUW

Igor Stravinsky: uitvinder én dirigent van muziek

Stravinsky beschouwde zichzelf niet zozeer als een componist, maar eerder als een 'inventeur de musique'. Inderdaad, bijna een eeuw na de ophefmakende première van de *Sacre du printemps* op 29 mei 1913 in het Parijse Théâtre des Champs-Élysées, gedirigeerd door Pierre Monteux, wordt Stravinsky erkend als diegene die in het begin van de 20e eeuw de muziek opnieuw heeft uitgevonden. Naast 'uitvinder van muziek' was Stravinsky ook een verdienstelijk pianist – hoewel van een minder kaliber dan zijn Russische ambtsgenoten Rachmaninov, Prokofiev en Shostakovich – en een gedreven dirigent van weliswaar quasi uitsluitend eigen werk. Zo dirigeerde hij op 24 januari 1946 in New York, met de New York Philharmonic Orchestra, de première van zijn *Symphony in Three Movements*. Toen al had Stravinsky een gedegen dirigentencarrière achter de rug, die begonnen was op 20 december 1915 in Genève. Die dag dirigeerde hij er, tijdens een liefdadigheidsconcert ten bate van het Rode Kruis (georganiseerd door Diaghilev), voor het eerst zijn *Vuurvogel*. Dit werk was al op 25 juni 1910 in première gegaan (gedirigeerd door Gabriel Pierné!) in de Parijse opera. Exact negen dagen na zijn debuut in Genève zal hij in die Parijse opera de *Vuurvogel* (gebracht door de 'Ballets russes') opnieuw dirigeren. Zijn allerlaatste publieke concert dirigeerde hij op 85-jarige leeftijd te Toronto, in mei 1967 (*Pulcinella*-suite), en in januari van datzelfde jaar realiseerde hij in New York zijn allerlaatste opname (de uit 1945 daterende 'suite' uit de *Vuurvogel*). Tijdens die meer dan een halve eeuw reisde hij als dirigent zowat de wereld rond, speelde hij als pianist (in eigen werk) met dirigenten zoals S. Koussevitsky, E. Ansermet en O. Klemperer, en leidde de opnames van o.m. *Petrouchka*, de *Vuurvogel*, de *Sacre du printemps* en *Pulcinella*. Hoogtepunten in zijn rijke dirigentenloopbaan waren ongetwijfeld de uitvoeringen van *Le rossignol* en *Petrouchka* in de Scala van Milaan (mei 1926), van *Apollon*, *Baiser de la fée* en *Jeux de cartes* in de Metropolitan te New York (27 april 1937) en de première van *The Rake's Progress* (11 september 1951) in het Teatro della Fenice te Venetië. Op 13 september 1956 dirigeerde hij eveneens te Venetië zijn *Canticum Sacrum* in de Basiliek van San Marco, waar jaren later, op 15 april 1971, zijn plechtig begrafenisdienst werd gehouden.

Johan Huys

UITVOERDERS

PROGRAMMA

orkest

DEFILHARMONIE

dirigent

EDO DE WAART

Igor Stravinsky (1882-1971),

Symphony in Three Movements (1942-45)

I.

II. Andante

III. Interlude (L'istesso tempo – Con moto)

— Pauze —

John Adams (1947),

Harmonielehre (1984-85)

I.

II. The Anfortas wound

III. Meister Eckhardt and Quackie

ORKESTRAAL

FOCUS
STRAVINSKY

Nooit terug, steeds vooruit

[Stravinsky – *Symphony in Three Movements*]

‘Muziek is, net omwille van haar eigen natuur, absoluut niet in staat ook maar iets uit te drukken, of het nu een gevoel is, een psychologische stemming, een natuurfenomeen ... Als muziek de indruk geeft iets uit te drukken, is dat een illusie en geen realiteit.’ Igor Stravinsky had een patent op zulke dure woorden. Stravinsky’s huivering voor de romantische idee van muzikale expressie was bovenal een artistieke respons op de moderne tijdsgeest. De morele verontwaardiging en het onbegrip die de Eerste Wereldoorlog met zich meegebracht had, lieten zich niet vertalen in een herhaling van het negentiende-eeuwse, romantische optimisme. Hier waren ironie, zwarte humor, cynisme, maar ook afstandelijkheid, objectiviteit of zakelijkheid beter op hun plaats – ook in de muziek. Deze tijd had nood aan nuchterheid in plaats van sentiment. Stravinsky’s ‘neoklassieke’ denkkader vormde bijgevolg een gedroomd alternatief voor moderne muziek die tot voor kort nog gestoeld was op romantische elementen. Net door haar stijlbewuste objectiviteit en ironische afstandelijkheid kon de ‘neoklassieke’ aanpak breken met het directe verleden en vooruitwijken naar de (onzekere) toekomst.

Het legde Stravinsky geen windeieren: kort na de Eerste Wereldoorlog wist de excentrieke Rus zijn nieuwe schrijfstijl te verzilveren in uiteenlopende meesterwerken zoals het *Octet*, het *Violconcerto* of het *ballet Pulcinella*. Pas toen hij kort na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog het Europese continent inruilde voor Amerika, was Stravinsky toe aan een metamorfose van zijn neoklassieke stijl. Een van de eerste werken die dit ‘nieuwe’ neoclassicisme lieten horen, was de

Symfonie in drie bewegingen. Deze korte, maar luxueuze symfonie (Stravinsky’s laatste compositie voor groot symfonieorkest) steekt schril af tegen de achttiende-eeuwse maniërismen die zijn enkele jaren eerder voltooiden *Symfonie in C* sierden. Commentatoren hoorden in de energieke, nieuwe symfonie zelfs een terugkeer naar het barbaarse ritualisme van Stravinsky’s *Sacre du printemps*. ‘I never return, I only continue’, liet de componist opmerken, en inderdaad is de *Symfonie in drie bewegingen* geen terugkeer. Integendeel: de symfonie voert zijn neoklassieke stijl net een lengte verder. Door het naast elkaar plaatsen van contrastrijke fragmenten past Stravinsky weliswaar een beproefde, neoklassieke techniek toe. De agressieve, harmonisch complexe en orkestraal voluptueuze schrijfwijze echter geeft aan de muziek een voor de toenmalige Stravinsky atypische grandeur.

Monstrueus minimalisme

[John Adams – Harmonielehre]

Eind jaren 1970 was de eens zo radicale minimal music aan een snipperdag toe. Deze pakweg 1960 ontstane muziekstijl – waarin het muzikale materiaal extreem gereduceerd werd – was een Amerikaanse respons op het dichtgemetselde (totaal)serialisme en de avant-garde uit Europa. Ruim vijftien jaar later had de expressieloze muziekstijl van Philip Glass en Steve Reich weliswaar veel aan populariteit en invloed gewonnen, ze dreigde evenwel te verzanden in verveloos conformisme. Het was aan een nieuwe generatie componisten om manco’s en merites van de minimal music naar de toekomst uit te dragen. Een van hen was John Adams, die in 1971 afzwaaide aan de universiteit

van Harvard, en aangesteld werd aan het conservatorium van San Francisco. Het was hier, aan de Amerikaanse westkust, dat de jonge componist voor het eerst in aanraking kwam met de minimal music, die vooral in New York floreerde. Dat de componist 'met vertraging' en 'vanop afstand' de minimal music ontdekte, hielp hem ongetwijfeld de karakteristieken van deze muziek naar eigen hand te zetten. Bovendien had deze rockfan geen enkele voeling met de Indische of Afrikaanse musicalia, die zijn oudere collega's Glass en Reich nog mateloos geïnspireerd hadden. Adams slaagde erin hun minimalisme om te buigen tot een meer emotionele, ambitieuze en diepgravende muziekstijl. Niet geïnteresseerd in deze of gene compositiestijl, wist hij – met behulp van een eigengereid minimalisme – het erfgoed van getrivialiseerde en hoge klassiek, pop- en jazzmuziek aan te boren. De kameleontische composities die deze postmoderne houding opleverde, werden bij elkaar gehouden door de voor Adams typerende snedige tempi, veerkrachtige thema's en laatromantisch aandoende melodieën op repetitieve klanktapijten.

Harmonielehre is een sleutelwerk uit deze periode. Dit veertig minuten durende orkestwerk ontleent zijn naam niet toevallig aan het handboek dat Arnold Schönberg in 1911 samenstelde. Door expliciet te verwijzen naar Schönbergs theorie over tonale muziek, maakt Adams een sprong over diens atonale of dodecafonische reputatie en geeft hij te kennen dat diens belangrijkste erfenis – de gelijkschakeling van alle twaalf tonen – geen gebod mag zijn voor het schrijven van actuele muziek. Het werk is dan ook geen afrekening met het Weense expressionisme, maar een soort Amerikaanse liefdesverklaring aan de Germaanse laat-

romantiek. *Harmonielehre* houdt bijgevolg het midden tussen brucknereske grandeur, wagneriaanse klankvelden, mahlerachtige snikken en vroegschönbergiaanse chromatismen, zij het allemaal binnen een door minimal music gestipuleerde ruimte. Dat de componist zijn compositie bovendien opzadelt met expliciet programmatische (zelfs autobiografische) toetsen, markeert de afstand die hij neemt van de abstracte rigiditeit van de 'oude' minimal music. Het titelloze openingsdeel refereert aan een droom van de componist, waarin deze een tankschip uit de San Francisco Bay zag oprijzen en vervolgens als een raket de lucht in schieten. Het tweede deel, *The Anfortas wound*, roept Wagners *Parsifal* in herinnering. Voor Adams staat de wonde van de graalridder symbool voor de artistieke angst voor het verlies van creativiteit. Geen wonder dus dat net hier Mahleriaanse vertwijfeling doorheen de minimalistische klankmassa schemert. Het derde en laatste deel, *Meister Eckhardt and Quackie*, verwijst zowel naar de door John Cage bewonderde middeleeuwse mysticus als naar de dochter van de componist. In Adams' muzikale verbeelding fluistert de kinderlijke onschuld de in de ruimte rondzwevende mysticus het geheim van respijt in de oren. Hoe uiteenlopend de drie delen van *Harmonielehre* qua inzet ook mogen zijn, toch vormen ze een uiterst harmonieuze eenheid. Gelijk ook de reden waarom dit bezwerende werk – in 1984 boven de doopvont gehouden door Edo de Waart – gerekend mag worden tot een van de meest opmerkelijke en monstrueuze composities die de minimal music op haar conto mag schrijven.

Tom Janssens

ORKEST

eerste viool

Alexej Barchevitch

Eric Baeten

Peter Manouilov

Eva Zylka

Emiel Pieters

Françoise Queguiner

Yuko Kimura

Guido Van Dooren

Wolfgang Heiremans

Christophe Pochet

Sihong Liang

Martine Visee

Christina Scripcariu

Vania Batchvarova

Eva Vermeren

Nonna Knuutilla

tweede viool

Miki Tsunoda

Frederic Van Hille

Tamas Sandor

Annie Soukiassian

Jack Ooms

Lydia Seymourtier

David Perry

Krystyna Bohacz

Nana Hiraide

Ann Lafaille

Ella Renard

Rousalina Arnaoudova

Danielle Solignac

Asako Ogawa

altviool

Sander Geerts

Raimund Glowczynski

Wieslaw Chorosinski

Peter Swaan

Bart Vanistendael

Ingrid Ceuppens

Krzysztof Kubala

Pawel Krymer

Marija Krumes

Lisbeth Lannie

Iris Roggeman

Marc Pijpops

cello

Gilad Kaplansky

Olivier Robe

Denise Seymourtier

Jan Willekens

Tina De Mey

Mieczyslaw Szynal

Dieter Schutzhoff

Birgit Barrea

Joost Cuypers

Herlinde Verheyden

contrabas

Ioan Baranga

Aykut Dursen

Jeremiusz Trzaska

Tadeusz Bohuszewicz

Julita Fasseva

Charise Adriaansen

Sergei Gorlenko

Joost Maegeman

fluit

Frank Vanhove

Aldo Baerten

Johny Grossard

Peter Verheyen

hobo

Piet Van Bockstal

Sébastien Vanlerberghe

Dimitri Mestdag

fagot

Oliver Engels

Graziano Moretto

Bruno Verrept

Tobias Knobloch

hoorn

Nico Di Marchi

Koen Cools

Morris Powell

Koen Thijs

trompet

Andrew Dunn

Steven Verhaert

Luc Van Gorp

Jonas Van Hoeydonck

trombone

Bart Van Nieuwenhuyze

Roel Avonds

Bernard Versavel

tuba

Mark Reynolds

Stefan Vanaenrode

slagwerk

Gert D'haese

Pieterjan Vranckx

Gérard Caucheteux

Ludo Cools

Tom Raes

harp

Samia Bousbaine

Alice Petré

piano

Yutaka Oya

celesta

Dirk Herten

BIO'S

Als modern, stilistisch flexibel symfonie-orkest bezit deFilharmonie een artistieke souplesse die toelaat om meerdere stijlen – van klassiek tot en met hedendaags – op een historisch verantwoorde wijze te vertolken. Dankzij eigen concertreeksen in grote zalen bekleedt het orkest een unieke positie in Vlaanderen. Naast reguliere concerten hecht het veel waarde aan de uitbouw van educatieve projecten. In het buitenland werd deFilharmonie uitgenodigd door belangrijke huizen als de Musikverein in Wenen en het Festspielhaus in Salzburg. Voor 2008-2009 werd Jaap van Zweden aangesteld als chef-dirigent, bijgestaan door hoofddirigent Philippe Herreweghe.

De Nederlandse dirigent Edo de Waart is chef-dirigent en artistiek directeur van het Hong Kong Philharmonic Orchestra, en ere-dirigent van het Radio Filharmonisch Orkest. Hij studeerde hobo, piano en orkestdirectie aan het muzieklyceum van Amsterdam. Hij dirigeerde als gastdirigent diverse toporkesten, zoals de Los Angeles Philharmonic en het Mozarteum Orchester. Als operadirigent liet hij zich opmerken door uitvoeringen van onder meer *La fanciulla del West*, *Madame Butterfly*, *Boris Godoenov* en *Le nozze di Figaro*.

IN DE KIJKER

zo 23.11.08 / 20.00 / Concertzaal

Brussels Philharmonic - het Vlaams Radio Orkest, Michel Tabachnik & Elisso Virssaladze

Elisso Virssaladze is de gedroomde uitvoerder voor het Eerste Pianoconcerto van Brahms. Tegen de tijdsgeest van de romantiek in – waar de virtuoze solist het meest in de kijker stond – liet Brahms het orkest actief deelnemen aan het muzikale gebeuren. Stravinsky's Pétouchka blijft ook zonder ballet overeind en dat is volledig zijn verdienste. Het Parijse publiek was bij de première laaiend enthousiast over dit harmonische geheel.

CONCERTGEBOUWCAFE

Overdag en 's avonds is het gezellig toeven in het Concertgebouwcafé. Geniet van de heerlijke specialiteiten, zoals een verwenkoffie, fingerfood of lunches à la carte. Beluister aan je tafel de cd-selectie als voor- of naproefje van een concert, of lees er een goed boek ... van het Concertgebouw. De cd's en boeken zijn bovendien ter plaatse te koop. Tijdelijke fototentoonstellingen komen goed tot hun recht in de hedendaagse architectuur van Robbrecht en Daem. U vindt dit rookvrije cultuurcafé op de benedenverdieping van het Concertgebouw ('t Zand 34, open van woensdag tot zaterdag vanaf 11 uur en bovendien op dagen met een voorstelling vanaf een uur voor aanvang).

tickets & info: www.concertgebouw.be / +32 70 22 33 02 / In&Uit, 't Zand 34, Brugge

DISCOVERYPAS
50 % KORTING VOOR JONGEREN

Region
West-Vlaanderen

BRUGGE
MUSEUMSTAD

DeMorgen
een open geest bodt meer

Knack
wekelijk
FOCUS
www.knack.be

Klara

PORT AUTHORITY

ZEEBRUGGE

Electrabel®

FLUXYS
EXCELLENCE IN GAS TECHNOLOGY

BOMBARDIER